

Полтавські штрихи до портрета Миколи Міхновського

До 150-річчя з дня народження провідника національної ідеї

Тарас ПУСТОВІТ

Заслужений працівник культури України

УСЛАВНИЙ когорті українських велетів духу наш земляк Микола Іванович Міхновський (1873–1924) по праву займає одне з найчільніших місць. Він – політичний і громадський діяч, адвокат, журналіст, член Центральної Ради (ЦР) та Українського Генерального Військового Комітету (УГВК), співтворець українських військових частин. Неможливо уявити багатогранне соціально-політичне життя України початку ХХ століття без цієї особистості. Причому його діяльність була помітною як у Києві, так і в Харкові, Полтаві, Лубнах, Прилуках...

«Без пана й без хама...»

НАРОДИВСЯ Микола Міхновський 19 (31) березня 1873 року в селі Турівка Прилуцького повіту тодішньої Полтавської губернії. Походив зі священницької родини, в якій плекалися давні українські звичаї та традиції. Станом на 1902 рік лише у парафіях губернії значилося 14 священнослужителів цієї великої родини, які правили у церквах Золотоніського, Кременчуцького, Переяславського та Прилуцького повітів. З дитячих років світогляд Миколи формувався під впливом батька, який і в той несприятливий час не боявся провадити богослужіння рідною мовою, а відтак користувався великим авторитетом у краях.

Після закінчення Прилуцької гімназії юнак вступив на юридичний факультет Київського університету Святого Володимира і вже першокурсником став членом таємної організації «Молода громада». У ці роки він уже значиться провідником та ідеологом студентської організації «Братство Тарасівців», яка проголосила своєю метою боротьбу за «Самостійну, суверенну Україну, соборну, цільну і неподільну, від Сяну по Кубань, від Карпатів по Кавказ, вільну між вільними, без пана й без хама, в будучому без класової боротьби, федеративну всередині». Проте діяльність цієї організації тривала недовго, у 1893 році поліції удалося її розкрити та розпочати переслідування патріотів.

У січні 1898 року Микола Міхновський осідає у Харкові, де відкриває приватну адвокатську контору. Водночас він займається активною громадською та політичною діяльністю, неодноразово відвідує у цих справах Полтаву та Лубни, де того часу уже діяли таємні нелегальні вільні громади (гуртки), розбудовувалася мережа Революційної Ук-

фото з інтернету.

✓ Микола Міхновський.

раїнської Партії (РУП).

Міхновський залюбки відвідує Полтаву. Тут мав симпатиків-однодумців, тут у духовній семінарії навчалися його небожі – Володимир та Олександр, приятелі Симона Петлюри, тут мешкала родина Русових, відома своєю гостинністю та прогресивними поглядами.

Саме у Полтаві у лютому 1900 року в помешканні Русових він і виголосив свою відому промову, яка згодом стала дороговказом для усіх українців-патріотів. За спогадами Дмитра Антоновича, це дійство відбувалося так: «У 1900 році Олександр Олександрович Русов жив із родиною в Полтаві [поблизу Воскресенської церкви, нині район музичного училища, вул. Соборності, 11]... Здійснюючи свою мрію, Михайло Русов 19 лютого старого стилю у Полтаві,

(Закінчення на 2-й стор.) →

✓ Вшанування пам'яті Івана Котляревського в Полтаві в 75-ту річницю смерті письменника. 1913 р. Микола Міхновський – біля п'єдесталу, ліворуч від Михайла Грушевського.

фото надані автором.

Полтавські штрихи до портрета Миколи Міхновського

До 150-річчя з дня народження провідника національної ідеї

(Закінчення.

← Початок на 1-й стор.)

під фірмою «Семинарської громади» та за її активною участю, зорганізував вечірку – Шевченківські роковини, на яку приїхали й ми з Харкова... Вечірка, як на свій нелегальний характер, була досить велелюдна – чоловік до 60. Між господарями-семинаристами були: Симон Петлюра, Сергій Андрієвський, брати Міхновські (Володимир і Олександр) – небожі Миколи Міхновського, Олександр Русов, Кость Мацієвич, Іван Липа». За свідченнями очевидців, промова Миколи Міхновського мала тоді величезний успіх і далекосяжні наслідки. Відтак, у дусі своїх промов у Харкові та Полтаві Міхновський і видав незабаром свою працю «Самостійна Україна». Своєю публікацією адвокат проголосив «Єдину, нероздільну, вільну, самостійну Україну від гір Карпатських аж по Кавказькі», тобто визначив принцип «Самостійності і Соборності України». За визначенням Юрія Колларда, Міхновський відтоді став по суті ідеологом української національної думки та зробився зв'язковим між молоддо та старшим українським громадянством.

Адвокат і трибун

МІХНОВСЬКИЙ був неодмінним учасником найважливіших політико-просвітницьких та культурницьких заходів на Полтавщині: урочистого відкриття пам'ятника Іванові Котляревському (30 серпня 1903 р.), співтворцем Лубенської Республіки та співавтором Лубенської Конституції (1905 р.), відзначення 200-річчя Полтавської баталії (червень-липень 1909 р.), офіційного відкриття українського клубу (9–10 листопада 1913 р.) та ін. Відзначався Микола Іванович насамперед гідним поведінням та блискучими ораторськими здібностями. «Він говорив із сильним нервовим темпераментом – не раз захоплюючись сам і захоплюючи аудиторію, голос мав доволі приємний, сильно жестикулював і був доволі меткий у відповідях на окрики», – у своїх спогадах згадував про нього М. С. Грушевський.

Вірогідно, найбільшого резонансу серед сучасників набув виступ Міхновського під час оголошення вітального адресу з нагоди проведення урочистого засідання відкриття пам'ятника Іванові Котляревському (30 серпня 1903 р.). «Перебіг подій був таким: насамперед читали по-українськи свої привіти та адреси «австрійські» українці. Коли ж вони скінчили і на сцену вийшла п. Андрієвська й почала по-українськи свій привіт від Чернігівського земства, Трегубов, Полтавський міський голова, зупинив її, заявивши, що не може дозволити промову українською мовою. Сталося замішання, і не знати було, як вийти з ситуації. Тоді на сцену виступив Микола Міхновський і заявив: «Мене

послано вітати Полтавську Думу з нагоди великого українського свята – вшанування сина українського народу і славного українського поета Івана Котляревського. Харківська українська громада передала мені привіт в мові поета. Якщо ж мені заборонено його відчитати в нашій мові, то я прошу видати мені копію постанови думи для оскарження в сенаті. А тому що привіту не можна читати, я його лишаю в себе, а порожню течку передаю вам». Це був досить сміливий крок адвоката, і такий вчинок, зрозуміло, набув широкого розголосу.

Інший, на нашу думку, важливий захід у площині національного відродження краю відбувся через 10 років – офіційне відкриття у Полтаві українського клубу. Тоді, 9–10 листопада 1913 року до Полтави завітали почесні гості: професор Михайло Грушевський, редактор часопису «Рада»

зети «Хлібороб» (1905 р.). Його присутність у цих проектах документально підтверджується. А згодом він навіть деякий час працює у Лубенському окружному суді.

новським, а виданням часопису займався його менший брат Микола Шемет, який для цього спеціально приїхав до Львова. Тож за місцем написання можна назвати проект Основ-

невдовзі, у 1906–1907 роках, на так званому «Лубенському процесі» Миколі Міхновському довелося захищати братів Шеметів, Андрія Лівичського, Михайла Огороднього та інших учасників Комітету самооборони, які після двох місяців його адвокатської роботи, після внесення грошової застави були звільнені з-під арешту.

У вирі революції

З ПОЧАТКОМ Української революції 1917 року Міхновський спрямував свій пропагандистський досвід та організаторські здібності на громадсько-політичну та військову діяльність. З його ініціативи у Києві в березні 1917 року відбулися три військових віча, а 16 березня 1917 року створено товариство Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка. Того ж дня військова рада Київського гарнізону після доповіді Міхновського обрала Український військовий організаційний комітет і ухвалила негайно приступити до організації власної національної армії. Своім завданням комітет проголосив українізацію російської армії, тобто формування у її складі українських частин; створення у частинах армії українських громадських організацій; негайну організацію першого українського полку...

Міхновський брав участь у роботі установчого з'їзду Української демократичної хліборобської партії (УДХП). Восени 1917 року він оселився на Полтавщині, де Лубенське земство обрало його мировим суддею. Крім того, у листопаді 1917 року він очолив кандидатський список від Блоку Українських Національно-Республіканських груп і організації по Полтавському виборчому округу до Всеросійських установчих зборів. Але переважна частина сільсько-населення губернії не була спроможна осмислити і прийняти його ідеї. Він був далеко попереду своїх сучасників.

* * *

ЦІЛКОМ прогнозовано, що у роки радянської влади Міхновський був приречений. На початку 1920 року він виїхав до Новоросійська, звідки намагався емігрувати за кордон, але не вийшло. Згодом переїхав на Кубань, працював народним учителем, у кооперативних установах. У 1924 році повернувся до Києва, де був заарештований співробітниками Державного політичного управління (ДПУ). Обставини смерті не з'ясовані й досі. За деякими даними, самогубство інсценували органи ДПУ.

За роки незалежності чимало зроблено у площині увічнення пам'яті нашого земляка. Його іменем названо вулиці, на його пошану встановлено меморіальні дошки, погруддя, про нього видані наукові монографії та збірники документів, про нього знято фільми. І це тільки початок.

Тарас ПУСТОВІТ.

Андрій Ніковський (представник від української преси), адвокат Микола Міхновський, публіцист Лев Жебуньов, представники осередків товариства «Просвіта» з Катеринославщини. Тож усі зазначені постаті можна уважати співфундаторами цієї крайової національної інституції, яка відіграла особливу роль у період української революції 1917–1921 років.

Документи свідчать, що Міхновський підтримував тісні стосунки з багатьма нашими земляками: Симон Петлюрою, Павлом Чижевським, Віктором Андрієвським, Григорієм Ротмістровим, Левком Падлакою, Андрієм Лівичським, Андрієм Жуком і, особливо, з братами Шеметами. До речі, з останніми був знайомий ще зі студентських років.

Унікальне явище самоорганізації українських сил

ТОЖ харківський адвокат цілком природно долучився до створення Лубенської Республіки (водночас до написання «Лубенської Конституції») та видання першої україномовної га-

Створення Лубенської Республіки – унікальне явище самоорганізації українських національних сил у 1905–1907 роках (Організаційний комітет налічував 12 осіб), що фактично здійснювали самоуправління задля захисту своїх прав та свобод, охорони міста від таких ганебних явищ, як погроми. Під організацію Лубенської Республіки її творці намагалися навіть підвести і законодавчу базу.

У вересні 1905 року у Львові вийшло перше (і останнє) число часопису «Самостійна Україна», органу Української Народної Партії (Наддніпрянщини), в якому було видрукувано, зокрема, «Основний закон «Самостійної України», Спілки народу українського», тобто Конституцію. Цьому документові передувала відозва «До українського народу» із закликом до збройного повстання, водночас часопис мистив статтю програмового і тактичного змісту.

Лубенчанин Сергій Шемет у посмертній згадці про Миколу Міхновського («Хліборобська Україна», ч. 5, Відень, 1925) зазначає, що текст часопису «Самостійна Україна» на три чверті був написаний Миколою Міх-

новським, а виданням часопису займався його менший брат Микола Шемет, який для цього спеціально приїхав до Львова. Тож за місцем написання можна назвати проект Основ-

невдовзі, у 1906–1907 роках, на так званому «Лубенському процесі» Миколі Міхновському довелося захищати братів Шеметів, Андрія Лівичського, Михайла Огороднього та інших учасників Комітету самооборони, які після двох місяців його адвокатської роботи, після внесення грошової застави були звільнені з-під арешту.

З ПОЧАТКОМ Української революції 1917 року Міхновський спрямував свій пропагандистський досвід та організаторські здібності на громадсько-політичну та військову діяльність. З його ініціативи у Києві в березні 1917 року відбулися три військових віча, а 16 березня 1917 року створено товариство Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка. Того ж дня військова рада Київського гарнізону після доповіді Міхновського обрала Український військовий організаційний комітет і ухвалила негайно приступити до організації власної національної армії. Своім завданням комітет проголосив українізацію російської армії, тобто формування у її складі українських частин; створення у частинах армії українських громадських організацій; негайну організацію першого українського полку...

Міхновський брав участь у роботі установчого з'їзду Української демократичної хліборобської партії (УДХП). Восени 1917 року він оселився на Полтавщині, де Лубенське земство обрало його мировим суддею. Крім того, у листопаді 1917 року він очолив кандидатський список від Блоку Українських Національно-Республіканських груп і організації по Полтавському виборчому округу до Всеросійських установчих зборів. Але переважна частина сільсько-населення губернії не була спроможна осмислити і прийняти його ідеї. Він був далеко попереду своїх сучасників.

ЦІЛКОМ прогнозовано, що у роки радянської влади Міхновський був приречений. На початку 1920 року він виїхав до Новоросійська, звідки намагався емігрувати за кордон, але не вийшло. Згодом переїхав на Кубань, працював народним учителем, у кооперативних установах. У 1924 році повернувся до Києва, де був заарештований співробітниками Державного політичного управління (ДПУ). Обставини смерті не з'ясовані й досі. За деякими даними, самогубство інсценували органи ДПУ.

Тарас ПУСТОВІТ.